

knede aan reizigers te verkoopen voor een frane. Zeer uitvoerig bespreekt Vigoureux (Bible II 466-472) de vraag, of wij nu in dit manna, dat de tarfa-struik uitzweet, het bijbelsche manna mogen zien.

Als punten van verschil worden genoemd:

1. Het manna van de tarfa kan slechts gedurende twee maanden worden ingezameld; het manna der Israëlieten werd het geheele jaar gevonden.

2. De hoeveelheid manna, die de tarfa-struiken van het geheele schiereiland leverden, bedraagt niet meer dan 250 K.G. per jaar (Kilermann: Blumen II, 21); voor het volk Israël was 500.000 K.G. per dag noodig (Schönfeld: Halbinsel Sinai 23).

3. Het tarfa-manna verschijnt in het gunstige jaargetijde elken nacht; het bijbelsche manna regeerde alleen gedurende de eerste zes dagen der week.

4. Het manna van den Sinaï kan geruimen tijd bewaard blijven; het manna der kinderen Israëls bedierf spoedig.

5. Het „natuurlijke“ manna kan niet worden gemalen of fijngestooten, en tot koeken gebakken zooals met het manna, waarvan Mozes verhaalt, geschiedde.

6. Het manna van de tarfa kan eigenlijk geen „voedsel“ genoemd worden; men zou er niet op kunnen leven; het bevat 80 pct. suiker en 20 pct. dextrine. De Israëlieten hebben van het hemelsche manna veertig jaren geleefd.

Dit alles te zamen maakt, dat wij bij het manna, waarvan Exodus 16 ons verhaalt, zeer waarschijnlijk moeten denken aan een stof, die God op bovennatuurlijke wijze, onmiddellijk den Israëlieten deid toekomen.

Men weet, dat dezelfde auteur op soortgelijke manier onlangs een boek gaf met Aanteekeningen op de bijbelsche geschiedenis. Een werk, dat goede diensten bewijzen kan.

„Bethlehems borput“

In de Adventsdagen duikt hier en daar weer op de poging om met den tekst van 2 Sam. 23:15b een adventsprediking te kweken, die dan het gewone mineraalwater van Bethlehem (ik ben hier niet helemaal objectief) vergeestelijkt tot het levende water van den Christus. Ik heb nu met die tekstkeuze nog nooit kunnen verstaan en las daarom met belangstelling, wat het „Algemeen Weekblad voor Christendom en Cultuur“ van den tekst maakt. Te waardeeren is het, dat de auteur (W. Coenraad) de dingen eerst beschrijft zonder vergeestelijking te bedoelen. Men leze:

In een dier verhalen van fijne teekening waaraan de Bijbel zoo rijk is, wordt ons verteld, dat David in zijn strijd tegen de Filistijnen, die Bethlehem bezet hielden, weer teruggekomen is in de buurt van zijn geboorteplaats. Hoe was hij als kind buiten op het veld vertrouwd geraakt met die omgeving, toen nog onbewust van de roeping, die voor hem was weggelegd, met geen andere toekomstgedachte dan daar te blijven in het herdersleven, zooals hij het zag van zijn vader en broeders. En toen was daar plotseling gekomen die dag van dat onverwachte ingrijpen Gods in zijn leven, in de zalving tot het koningschap, waardoor hij niet dadelijk aan die oude omgeving wordt ontrukkt, omdat hij er niet dadelijk naar grijpt, maar wacht tot dat God zelf hem den weg er toe openen zal. Maar die jaren van wachten zijn de moeilijke jaren vooral, wanneer hij door de stijgende haat van Saul zich nergens meer veilig voelt, ook niet in Bethlehem, waar hij niet kan terugkeren, totdat Saul dood is en hij als koning geroepen wordt om ook Bethlehem te ontzetten. Zoo is hij eindelijk weer terug in de bekende omgeving, waar hij als kind had geleefd. Wat schijnt, na alles, wat er door zijn leven gegaan is, dat verleden ver! En toch, dat verleden gaat een oogenblik weer leven, hij voelt zich weer kind van Bethlehem, hij doorleeft weer die bekende stemming, het is, of een stuk van zijn leven weer herleven gaat en plotseling waakt op het verlangen, om nog eenmaal te mogen drinken uit de borput van Bethlehem, nog eenmaal dat water te drinken, waar zij thuis altijd van gedronken hadden. Bij alles wat er veranderd is, is dat hetzelfde gebleven, dat is het eenige uit het verleden, wat weer een heden worden kan. En toch, als zijn wensch wordt vervuld, omdat drie zijner helden bereid zijn om door de elagorde der Filistijnen heen te breken, wil hij het niet drinken, maar stort het uit als een plezoffer voor God, daarin heiligend zijn herinneringen en dankbaarheid.

Maar als de schrijver dan die gedachten uitwerkt ontkomt hij toch niet aan de vergeestelijking, d.w.z. aan de orthodoxe poging tot bijbeleritiek. Het begint reeds eenigermate zóó:

Het leven kan ons zoo ver van Bethlehem afbrengen, terwijl wij het evenmin als David hadden vermoed. Want als kinderen vinden wij alles in Bethlehem, wat we noodig hebben. Het leven, niet onder een gesloten hemel, maar onder een open hemel, waaruit engelen zingen van het welbehagen Gods. Daar wordt de heerlijkheid Gods openbaar in vormen, die onmiddellijk spreken tot het kinderhart, zoodat het Kerstfeest toch eigenlijk het eenige feest is, wat wij als kinderen kunnen meevieren. Daar is het heil Gods niet een idee, niet een geestelijke werkelijkheid, waaraan we zoo moeilijk eenige bepaling geven kunnen, maar een geestelijke werkelijkheid, die zich openbaart in menselijke vormen in 't kindoken in de kribbe en juist daarom het kind zoo nabij.

En frank en vrij komt de vergeestelijkinge aap uit de eerst exegetiserende mouw, als de auteur besluit:

In het Christuskind is ons een bron van goddelijk welbehagen ontsloten, waartoe wij altijd weer mogen komen met de dorst onzer ziel en waar wij vervulling vinden onzer diepste zielsbehoeften. En nu brengt de adventsprediking ons weer in de buurt van Bethlehem, en ziende hoeveel er veranderd is in ons leven en hoeveel er misschien voor ons veranderd is in Bethlehem, is het toch mogelijk, dat de behoefte aan het kerstevangelie weer dieper wordt en het verlangen ernaar weer opwaakt, dat we ons zoo gaarne weer kinderen van Bethlehem zouden gevoelen. Welnu het eenige, wat het verleden weer tot een heden maken kan, het eenige, wat hetzelfde gebleven is en waaraan wij toch lessen kunnen de oogenblikkelijke dorst onzer ziel, het is het Christuskind, dat het welbehagen Gods verwerkelijkt. Maar alleen door te drinken het levende water, dat Christus ons geeft, kunnen wij wijden en heiligen ons verlangen en onze dankbaarheid aan God. Alleen dan kan het feest worden ook voor onze ziel.

Ik kan 't niet helpen, dat ik nog niet de vraag van David kan plaatsen op het rijtje van adventsteksten. Gelukkig blijft de keuze nog ruim genoeg. En ik behoeft dan ook niet een kritischen hoorder uit te dagen tot de vraag waarom die David toch maar niet drinken wilde van het water, dat ik zoo netjes heb vergeestelijkt.

Dr A. W. Bronsveld.

In „De (Groene) Amsterdammer“ schrijft J. de Louter over Dr A. W. Bronsveld:

Hij had een sterke voorliefde voor het historisch Protestantisme van zijn vaderland en betreurde diep den toenemenden omvang en invloed der Roomsche Katholieke kerk, die z.i. de levenssappen van het Christendom dreigde te doen opdrogen. Daarom concentreerde zich zijn afkeer van een Coalitie op politiek gebied in een bitteren weerzin tegen hare beide grootste voorstanders, Dr Schaepman en Dr A. Kuyper, wien hij openlijk verweet het godsdienstig gemeenschapsleven dienstbaar te maken aan staatkundige doeleinden. Tegelijkertijd bestreed hij aanhoudend de afwijkingen der moderne richting, welke naar zijn gevoelen eveneens den godsdienst van des volks ondermijnden en bedierven. Toch vleide hij zich met een mogelijke toenadering tusschen recht en vrijzinnigen op staatkundig gebied om zich gezamenlijk te verzetten tegen de onderwerping van den vrijen Protestantischen geest van den Roomschen klerus of de Calvinistische confessie. Hieruit verklaart zich zijne medewerking aan de oprichting eener afzonderlijke kiesvereniging te Utrecht onder de bekende leuze: „Eendracht maakt Macht“, welke tijdens den schoolstrijd aan de godsdienstige behoeften des volks wilde tegemoet komen, zonder zich aan eenig kerkgezag te onderwerpen en aan pedagogische eischen afbreuk te doen. Naast de school met den Bijbel moest ook de neutrale staatschool doortrokken zijn van een ruimen Christelijken geest. Inderdaad heeft deze kiesvereniging, ondanks den spot en tegenstand van weerskanten, een tijd lang aan de beginselen eener vrijzinnige staatkunde te Utrecht de overhand verschaft, totdat de zucht tot volkomen financiële gelijkstelling van openbaar en bijzonder onderwijs, ten gevolge van de toenemende verscherping der tegenstellingen, het eerste met ondergang bedreigde.

En in „Het Algemeen Weekblad voor Christendom en Cultuur“ lezen we van Dr A. M. Brouwer:

In het onderlijk huis in bijbelsch geloofgen z'n opgevoed, had hij door zijn omgeving reeds in zijn jonge jaren kennis gemaakt met een bevindelijke, lijdelijke richting, die tegenwoordig ten onrechte wel de speciaal gereformeerde wordt genoemd. Zij is veeleer een ziekelijke uitwas van verkeerd verstaan praedestinatie-geloof. Hare vruchten had Dr B. van nabij zoo goed gezien, dat hij blijvend overtuigd bleef, dat de boom waaraan zij rijsen, geen goede boom kon zijn. De ruime frissche opvatting van een Beets, de aan de oorspronkelijk Gereformeerde opvatting aansluitende studien van een Van Toorenbergen, de nachtere exegese van een Doedes, leetuur van oude, Gereformeerde schrijvers, de eenigszins methodistische ijver van het Réveil hebben in hoofdzaak zijn richting en werkzaamheden bepaald. Als kind van zijn tijd was hij ook sterk individualistisch en heeft hij, hoezeer ook overigens geestverwant, zich nooit geheel kunnen vinden in de richting van la Saussaye St. en Gunning: wat door dezen als „geloof der gemeenten“ gesteld werd tegenover de al te zeer individualiseerende neigingen van het pietisme en het rationalisme (dat in de oud-moderne theologie zijn consequenten uitlooper vond), heeft Dr B. nooit geheel voor zijn rekening kunnen nemen. Uit die individualiseerende neiging van geheel zijn persoonlijkheid is ook te verklaren, dat hij zich niet een beroep op de Christelijke vrijheid steeds kante tegen de Geheelonthoudersbeweging: de daarin uitgewerkte solidariteitsgedachte kon hij zich niet toe-eigenen. Hierin ligt ook mede de verklaring waarom hij zich niet met de oud-liberale richting meer geestverwant voelde dan met de steeds strenger doorgevoerde partijformatie der anti-revolutionairen. Toen hij predikant werd, behoorde hij tot de onverdracht orthodoxe groep. Maar naarmate de rechterzijde voortholde en straks in Dr Kuyper een kampvechter voor het naar separatisme drijvend praedestinatisme vond, kwam Dr Bronsveld die zichzelf gelijk is gebleven, meer op een tusschenstandpunt te staan. Geestverwant van de voor-mannen der ethisch orthodoxe groep, was hij meer intellectueel, meer individualistisch en minder synthetisch van aanleg en neiging. Zoo ging hij zijn eigen weg en liet hij zijn eigen licht op de gebeurtenissen van den dag vallen.

Wij zijn dankbaar voor de niet overbodige herinnering, dat de lijdelijke richting niet gereformeerd is. Maar over dat „separatisme“ en het „praedestinatisme“ van Dr Kuyper zou men met den auteur nog wel eens willen praten, als we niet vreesden, dat 't te weinig helpen zou, zoolang hij niet meer van Dr Kuyper gelezen of — weerlegt heeft. Er is meer van de gereformeerden te erkennen, dan dat ze niet lijdelijk zijn.

K. S.

BOEKBESPREKING.

In de brochurereeks „de Jeugd“ voor Ouders en Opvoeders (uitg. G. J. A. Raay, Utrecht), verscheen een nieuw deeltje „De Moderne Jeugdarbeid“ door H. L. F. J. Deelen, Gen. Insp. voor Vrije Jeugdvorming te Amsterdam. Het boekje is prettig geschreven en beantwoordt aan de bedoeling van deze brochurereeks volkomen. Een eerste stuk handelt over „de historische ontwikkeling in ons land van de opvoedkundige denkbeelden over vorming der rijpere jeugd buiten de school“. Dan volgt een toetsing van de practijk van den nieuweren jeugdarbeid aan de nieuwere denkbeelden over opvoeding der rijpere jeugd buiten de school. Vervolgens een beschouwing van de beteekenis van den modernen jeugdarbeid voor de volksopvoeding, een hoofdstukje over de gevaren van den jeugdarbeid, dat na het vele goede, op de voorafgaande bladzijden opgesomd, ook op de bezwaren wijst, zoo de leiding van het clubleven niet in goede handen berust, zoo het contact met het gezinsmilieu door de jeugdverenigingen wordt verwaarloosd, waarbij de Schrijver echter niet nalaat — en terecht — te wijzen op de schuld, die in dezen ook gedeeltelijk voor rekening der ouders komt.

't Tweede gedeelte van 't boekje geeft de stellingen, door den Centralen Jeugdrad in 1922 vastgesteld en van toelichting voorzien.

In de herhaaldelijk reeds door ons genoemde Marnix-drukken (uitg. Wolters, Groningen) is verschenen een nieuw deeltje „Die Reifeprüfung“, samengesteld door J. Karsten en J. Zuidweg, dat een aantal met zorg gekozen fragmenten ter vertaling bevat. De samenstellers verkiezen lange stukken boven kortere, omdat ze daarvan „verhoogde innerlijke belangstelling“ bij de leerlingen verwachten, en zochten zoodanige fragmenten samen „die vanuit protestantisch-christelijk standpunt belangrijk mogen worden genoemd“. Zoo vinden we: Luthers Bedeutung für die Deutsche Literatur; Jezus als herverrunder Mensch; Das Religiöse in der modernen Lyrik, stukken, die aan beide voorwaarden voldoen. Enkele illustraties verhoogden de aantrekkelijkheid van het goed uitgegeven boek.

Bij Gezelle Meerburg's Scheurkalender behoort als premieboek „Jonge Helden“ van Deborah Alcock. De Schrijfster is in onzen kring genoeg bekend, om aan een boek klank van naam te geven en we weten ook welke de steer is van haar geschriften. Dus zegt de naam van de auteur en de bijtitel van het boek: „een geschiedenis uit oud-Genève“ voldoende. We worden dan ook niet teleurgesteld. De geschiedenis van Robert Musgrave en Jacques Mercier, de jonge helden, die met de burgerij van Genève de stad verdedigden tegen verraderlijke aanvallen van vijandige benden, is boeiend verteld en het historisch beeld van de begin-17e eeuwse verhoudingen is helder en duidelijk. In 't bijzonder is de figuur van Viret scherp geteekend.

In onzen tijd van gansch andersoortige boeken zijn historische verhalen als dit, geschreven met talent en stylistische vaardigheid, dubbel welkom. Daarom hindert ons ook het ietwat onderwetsche van dit boek, dat b.v. uitkomt in den dialoog, niet te zeer.

De Scheurkalender zelf, samengesteld door de vaste medewerkers aan Gezelle Meerburg's kalender, heeft op het schild de afdeeling van den twaalfjarigen Jezus in den tempel. De uitgave is door den heer D. H. Littoog te Terneuzen goed verzorgd. Als te voren kan Meerburg's kalender ook nu weer met recht aanspraak maken op een plaats in onze huiskamer.

C. T.

Kalenders.

„Maranatha Kalender.“ Premie: „Een verhaal uit den tijd der Fransche Omwenteling“, door Johannes.

J. H. Kok, Kampen.

„Uit de Fonteynen des Heils.“ Onder Redactie van Dr W. H. Oosten. Premie: „De Blinde en zijn Vrouw“, door Nelly Has.

W. Kirchner, Amsterdam.

Gereformeerd Traktaatgenootschap „Filippus“. Premie: „Licht en Heil.“ Uit de Schriften, door Dr H. W. Laman.

Uitg. v. h. Ger. Traktatgen. „Filippus“.

Weer schijnen eenige kalenders gesneuveld te zijn. De „struggle for life“ (strijd om het bestaan) moet op dit gebied wel moeilijk zijn.

Mogen we in bovengemelde zien een „survival of the fittest“ (het overleven van de meest geschikt)?

Naar den inhoud misschien wel.

Maar 't valt op, dat juist de artistiekste het leven hebben gelaten.

Er laten we er dadelijk maar aan verbinden: dat de overlevenden over 't geheel meer zorg besteden aan het uitwendige.

Maranatha is de soberste. Het schild stelt voor: Christus gezeten op een heuvel tegenover Jeruzalem. Het geeft beelding aan den tekst: „En als hij nabij kwam en de stad zag, weende hij (waarom niet: Hij?) over haar, zeggende: och, of gij ook bekendt, ook nu in dezen uwen dag, hetgeen tot uwen vrede dient. Maar nu is het verborgen voor uwe oogen.“ (Luk. 19: 41-42.) M.i. ware het meer in overeenstemming met dezen tekst geweest Christus wandelende (naderende) dan zittende te teekenen. Ook had men hem in het volle gehaat moeten kunnen schouwen om de treu-

rig uitdrukking ingedoken. Wat den Dr de Moer talenten ook scheurkalender Johannes a stol te pakke hem die te c

Het schild-drukke. De pel" voldoet is verzorgd a stichtelijke r vraagt.

In de pre voor. Maar beoordeeld van Nelly

„Filippus“ als Maranath werkt, maar het geval v lende predi voor zijn rel te premie kwalificeeren een best me

of vi ge 3

hermede bijel, door format bez Mogen we naveri gezin it ze bijb worden.

Zoo hand ouzer vaders De bijbel, genaamde te te kante Maranath is Men hecil lens der S Samnigen omdat ze d den zij gele anders lezir van vertalin meer uit, v tekstbijbel i Anderzijds geven, wij kan dat na vallen, waar de kanteke Vroeger h neer men d sloten liet. I dikken leder dubbele kop Men kon he Maar door in drie „har overwonnen. Men bren in eere. Een nitne

D K

Ook deze De uitgev Hij wist, geerig is na Hij wist, Welk kn Kuyper's E. Als hij d catechismus aanmerkinge Maakt hij op den voe tmoeten, da Want er dege kenner De gemeec opgenomen E Voto it Wel zijn i Maar Ku zon beroep Zij blijven deelen betn Naar zijn Zoolang c anders is h blijven naar

D K

Ook deze De uitgev Hij wist, geerig is na Hij wist, Welk kn Kuyper's E.

Als hij d catechismus aanmerkinge Maakt hij op den voe tmoeten, da Want er dege kenner De gemeec opgenomen E Voto it Wel zijn i Maar Ku zon beroep Zij blijven deelen betn Naar zijn Zoolang c anders is h blijven naar

D K

Ook deze De uitgev Hij wist, geerig is na Hij wist, Welk kn Kuyper's E.

Als hij d catechismus aanmerkinge Maakt hij op den voe tmoeten, da Want er dege kenner De gemeec opgenomen E Voto it Wel zijn i Maar Ku zon beroep Zij blijven deelen betn Naar zijn Zoolang c anders is h blijven naar

D K

Ook deze De uitgev Hij wist, geerig is na Hij wist, Welk kn Kuyper's E.

Als hij d catechismus aanmerkinge Maakt hij op den voe tmoeten, da Want er dege kenner De gemeec opgenomen E Voto it Wel zijn i Maar Ku zon beroep Zij blijven deelen betn Naar zijn Zoolang c anders is h blijven naar

Dit jaar i Er zijn be de Lofde, G. ingwers Dat zegt Welk een boekjes en Onze teg

Eigenlijk